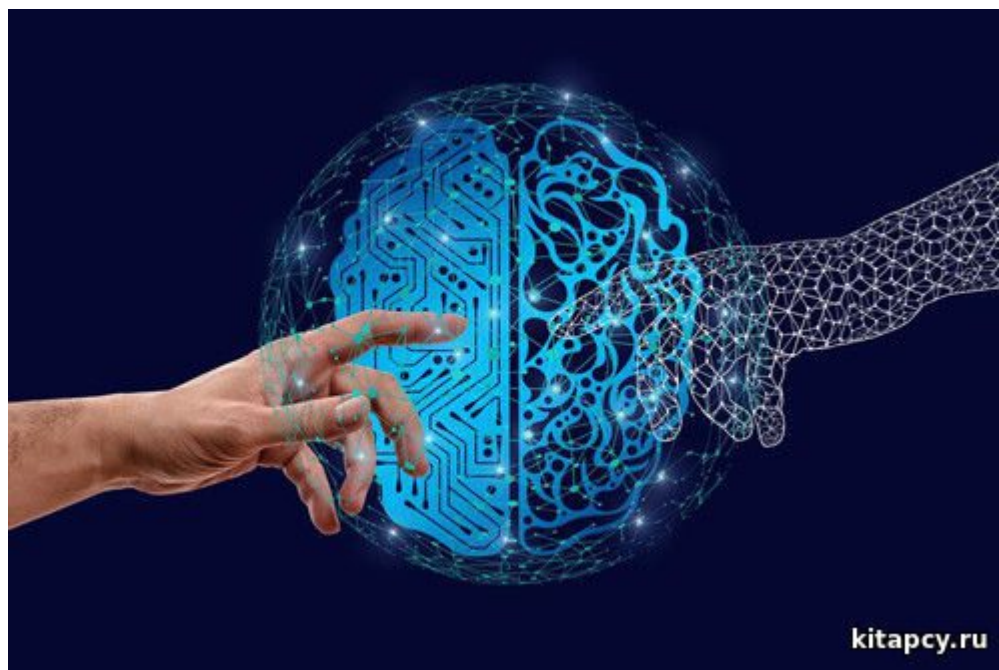

Adam we emeli aň

Category: Kitapcy, Medisina, Sözler, Ylym we tehnologiýa

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Adam we emeli aň ADAM WE EMELI AÑ

Dünýäniň çar künjündäki adamlaryň hyýaly güýjünden ozan öndürijilikli emeli aňyň başyna gelip biljeklerden arkaýyn bolup bilerismi?!.

Emeli aň geljekde adamlara howp abandyrýarmy?

Biziň günlerimizde tehnologiýa we emeli aň hakda has köp gürrüň edilyän ýaly.

Käbir adamlara geň we kyn eşdilyän sözler beýlekilerine, aýratynam olary ýygjam ulanýan ýaşlara tanyş eşdilyär.

Ýaşlar indi bir ýerde durmaýar we her bir zadyň has täzesine, has gowusyna ýetmek üçin dyrjaşýarlar.

Garrylaryň köpüsi bolsa «jadylaýjy» hasaplaýandyklary we özlerine düşünmesi kyn zadyň labirintinde ýitip gitmezlik üçin öňki zatlar bilen oňanlaryny gowy görýärler.

Islendik zat ösüp, özgerip, üýtgäp durýar we biziň daş-töweregimizdäki hiç birt şol bir bolşuny saklap galmaýar.

Şol sebäpli adamyň bulara uýgunlaşmagy, ulanmagy, daş-töweregindäki ylmy, sosial, medisina, ykdysady, pedagogiki we beýleki ugurlardaky maglumatlar goruny we ösüşi özleşdirmek

üçin töweregi bilen aýakdaş ösmegi gerek.

Manysyny bilsegem, bilmesegem her gün gulaklarymyzda ýaňlanýan «tehnologiýa» sözi adamyň älemdäki peýda boluşyndan başlaýan we şonuň bilen deň derejedäki köne söz.

Adamyň haýwanlary awlamak, ot ýakmak, özünü goramak we beýleki maksatlar üçin ok, pyçak, çekiç ýaly ilkinji daş gurallary ýasan Daş eýýamyndan bäri gürrüňi gidýän ilkidurmuş oýlap tapyşlarynyň başlangyjyny görkezýär.

Adamyň öwrenmäge we ösmäge bolan ukyby durmuşyny gowulandyrmagy maksat edinipdir we şeýdibem tehnologiýa bolan düýpli isleg ýüze çykyypdyr.

Eýsem tehnologiýa näme?

«Technology» sözi latyn dilinden dörän söz bolup, iki bölekden ybaratdyr. Birinjisi «technè» ýa-da «techno».

Sungat, senetkärlik we ukyp-başarnyk manysyny berýär. Ikinjisi-de bir zady öwrenmek manysyny berýä «logiýadyr».

Bu tehnologiýanyň ylmy maglumatyň (sungatyň, ussaçylygyň, ukyp-başarnygyň) adam durmuşyndaky belli maksatlar üçin ulanylmagy we gurşap alan sferasyny öz ýaşaýyş-durmuş formasyna kybap görnüşde üýtgetmegi hökmünde kesgitlep biljekdigini aňladýar.

Tehnologiýa birnäçe wagtyň dowamynda köp sanly adamyň goşant goşan oýlap tapyşlarynyň we açyşlarynyň jeminiň netijesi bolanlygyndan tapyş däl-de, esasy we giň adalgadyr hem-de öňki siwilizasiýalaryň öwrenilmeginde iň esasy zatlardan biridir.

Bu adalga ilkinji gezek XVII asyrda iňlis dilinde orta çykyppdyr. Şol döwür manysy diňe praktiki sungatlary hakda pikir alyşmak bilen çäklenenem bolsa, XX asyryň başlaryna çenli täze manylary, temalary, pikirleri öz içine gurşap aljak görnüşde giňäpdir.

Enjamlaryň ýeke-täk funksiýasynyň bolan wagty telewizor, radio, gazet-žurnal ýaly metbugat organlary bir taraply bolansoň, köp kişiniň nostalgik häsiýetli bolan döwrüdi.

Sifrowoýdan öň tehnologik döwürdi. Tehniki taryh ylymyň taryhy bilen baglanyşykly bolansoň, tehnologiýa çeşmeleri ulanýan praktiki ylym bolanlygyndan praktiki taryh ykdysady taryh bilen ýakyndan baglanyşyklydyr. Tehnologiýa bu çeşmelerden

başga çeşmeleri öndürýär.

Tehnologiki üýtgeşmäniň jemgyýetiň medeni ýörelgelerine täsir edýänligi we olardan täsirlenýändigini hakda aýdybam durjak däl. Tehnologiya adamzat taryhy boýunça döwletleriň we ýurtlaryň arasynda medeniýet çalşygynda bolmagyň we ösüşiň bir ýurtdan beýlekisine baş aýlandyryjy çaltlyk bilen ösmeginiň yzyndan ykdysady, syýasy, harby güýjüň we baýlygyň öňe çykarylmagynyň serişdesidir.

Indi tehnologiýa dünýäniň hemme ýurdunda diýen ýaly köp adamyň gündelik sosial gatnaşyklarynda belli-başly maglumatlary gözlemek ýa-da maglumat ugratmak üçin ulanylýan torlara öwrüldi we biziň günlerimizde has möhüm we populýar programmalar bolan emeli aň programmalaryna öwrüldi.

Ýogsa-da, emeli aň näme?

«AI» görnüşinde gysgaldylan «Artificial Intelligence» (Emeli aň) adamyň ukyp-başarnyklaryny we iş düzgünlerini gaýtalaýan kompýuter programmalarynyň işleýiş aýratynlyklarydyr. Ol indi hemme ýerde bar, daş-töweregimizi gurşap alan hemme zadyň aňyrsynda gizlenip dur we gündelik durmuşymyzda täsirli rol oýnaýar.

Emeli aňyň düýp maksady haýsydyr bir adamyň oňaryp biljeginden has uly möçberde prosesler ýa-da maglumat garaýyşy ýoly arkaly hili we öndürijiligi ýokarlandyrmakdyr.

Mysal üçin, robotlar görüp-eşdilmedik derejede kyn ýumuşlarda programmirlenip bilinýär, emma hiç kim olaryň soňunyň nähili boljagyny aýdyp bilmeýär.

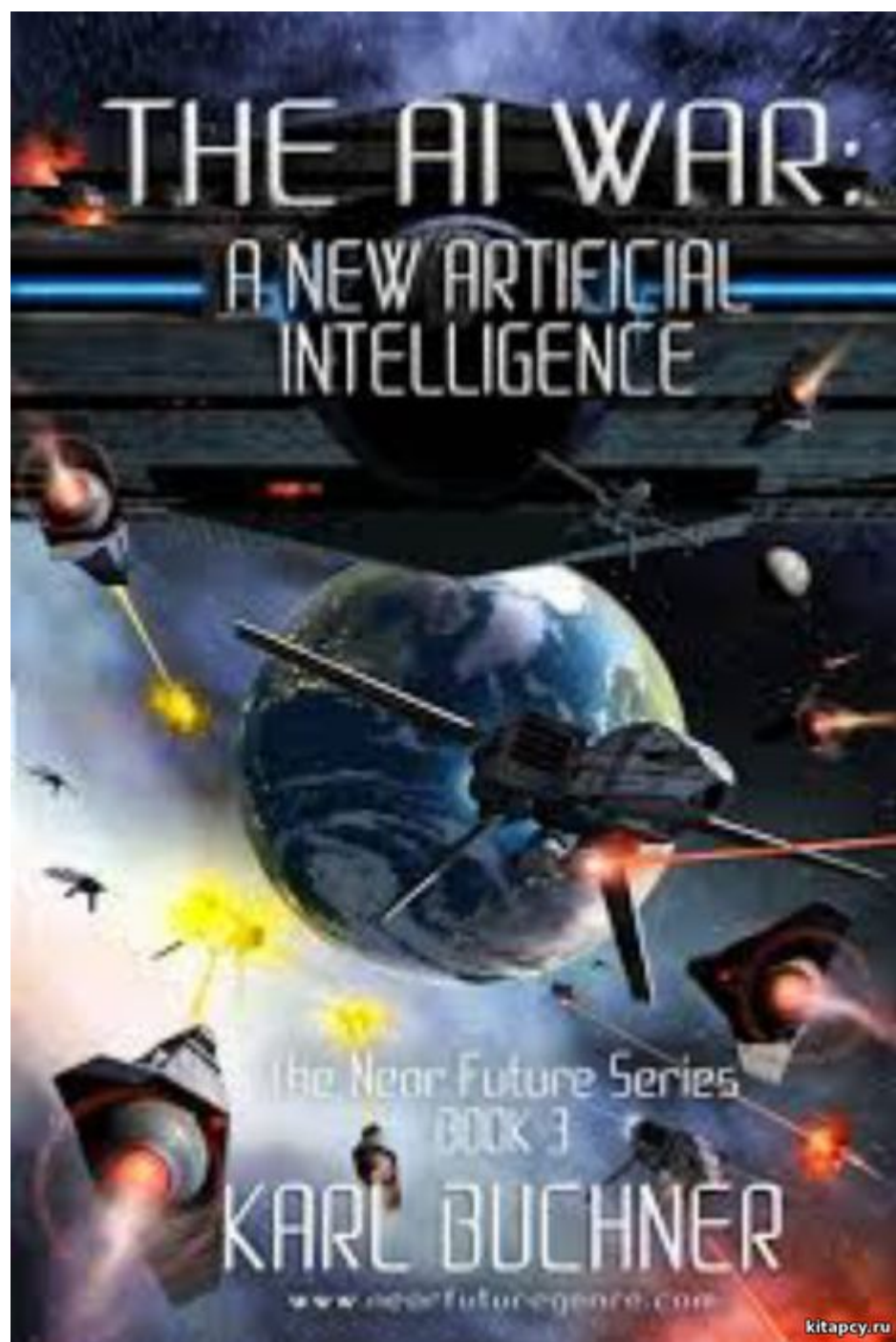
Emeli aň bolsa Facebook, Snapchat, Google ýaly platformalar arkaly saglygy goraýyş, maliýe, bank hyzmatlary, turizm, transport, söwda gatnaşyklary, aragatnaşyk ulgamlarynda oýnuň düzgünlerini üýtgedip biljekdigini subut etdi.

«Generative Artificial Intelligence»-niň (Öndürijilikli emeli aň) iň meşhur torlarynyň biremi «ChatGPT» programmasydyr. Eýsem bu programma näme?

«ChatGPT» maglumatlary analizlemek, üýtgetmek ýa-da sintezlemek ukybyna eýe, örän kämil çatbot programmasydyr.

Ol 2015-nji ýyldan bäri emeli aň boýunça ylmy-barlag işlerini alyp barýan San-Fransiskodaky «Open AI» kompaniýasy tarapyndan

ýola goýuldy.

Bu programma adamzadyň oýlap tapan iň esasy açyşlarynyň biri hasaplanýar. Ha teksti bolsun, ha suraty, hatda programmanyň kody bolsun, tapawudy ýok, täze mowzuk döretmek üçin ilki maglumat gorundan täze maglumatlaryň nähili emele getiriljegini öwrenýär, yzyndan tekstiň komandasyny alýar we ondan bu komanda jogap hökmünde adama meňzeş stilde ýazylan tekstleri ýazýar.

Dünýäniň çar künjündäki adamlaryň hyýaly güýjünden ozan öndürijilikli emeli aňyň başyna gelip biljeklerden arkaýyn

bolup bilerismi?!.

Hemme zadyň artykmaçlygy we kemçiligi bolýandygy üçin emeli aňyň artykmaçlyklarynyň kemçiliklerinden has agdyk boljakdygyny we ertir muny ýakyndan görjekdigimizi umyt edýärim.

Emma şuny-da gaýgy etmän bolanok: Emeli aň geljekde ýaramaz maksatlar bilen ulanylsa, adamlar we külli adamzat üçin howp döretmezmi?!.

Bu tehnologiýanyň ýaramaz maksatlar bilen ulanylmagy babatda uly gorky-ünji bar. Kiberhowpsuzlyk boýunça ylmy-barlagçylar öndüriji emeli aňyň erbet niýetli aktýorlary kompýuter garakçylaryny we beýlekilerini ýalňys maglumatlary, ýalňys hakykatlary we başgalary öndürmege synanyşmaga iterjekdigi hakdaky gaýgylaryny agzap geçdiler. Şol sanda wagt geçdigisaýy tradision iş orunlarynyň ýok bolmagyna ýa-da kemelmegine sebäp bolar we bulam öz gezeginde bu wezipeleri ýerine ýetirýän işgärleriň işsiz galmagyna getirer.

Şol bir wagtyň özünde mundan has uly gorkularam bar. Munuň iň esasyalarynyň arasynda mekdeplere we ýokary okuw jaýlaryna jogapkär adamlaryň, talyplaryň öý işini we ylmy işlerini ýerine ýetirmek üçin emeli aň tehnologiýasyny ulanmalary boýunça aladalanmaga başlamagyny we munuňam öwrenmek üçin gerekli tagallany bökdemegini görkezip bolar.

Meselem, düýnüň talyplary bilen şu günüň talyplarynyň arasynda deňeşdirme geçirsek, öňki talybyň iň kyn arifmetiki mysaly çözmek üçin öz akyl-paýhasyna we zehinine bil baglandygyny görýäris.

Kalkulýatoryň oýlanyp tapylmagyndan soň bolsa, talyp iň kyn matematiki mysalyny çözmek üçinem kalkulýatora, yzyndanam kompýutere we iPad-a ýüz tutmaga başlady.

Şeýlelik bilen özüni haýsydyr bir pikirlenmekden ýa-da haýsydyr bir aň-pikir ýa-da intellektual zähmet sarp etmekden halas etdi.

Öndürijilikli emeli aňyň oýlap tapyşlaryndan soň näme bolarka?

Iň esasy soraglaryň bireni şu:

Mysal üçin, ýurtlar özara uruşlarynda elektron goşunlary ulanaýarmyka?

Suad KERIM,

Liwanly žurnalist.

Çarşenbe, 30.08.2023 ý. Ylym we tehnologiýa